

**Elias
Vaattovaara**

LL, radiologian
erikoislääkäri
Hallinnollinen
apulaisylilääkäri
OYS kuvantaminen

Marjo Suhonen

TtT, hallintotieteen
dosentti
Professori
Lapin yliopisto

Heikki Wiik

LT, vatsaelin-
kirurgian dosentti,
el
Johtaja
OYS vatsakeskus

Erikoisalan valinnan taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät

“En halua lähteä erikoisalalle, jossa joutuu tekemään liikaa itselle epämieluisia valintoja”

Erikoislääkärikoulutuksen hakumenettely uudistui vuonna 2019 (1). Yhtenä uudistuksen tavoitteena oli tasata erikoistuvien lääkärien määrää eri alojen kesken niin, että toisaalta välttyttäisiin ylikoulutukselta mutta myös paremmin nähtäisiin, jos jollain erikoisalalla on niukasti erikoistuvia. Erikoisalakohdainen aloituspaikkojen määrä eri yliopistoissa vahvistetaan vuosittain ja tilastot hakumäärästä julkaistaan hakuajan päätyttyä (2).

Hakijatilastojen julkisuus mahdollistaa erikoisalan valintaa miettiville lääkäreille mahdollisuuden arvioida kunkin alan suosiota ja täten tehdä etukäteisarviota siitä, kuinka vaikeaa tai helppoa millekin erikoisalalle valikoituminen on. Tämän voisi ajatella tasaavan eri erikoisaloille jakautumista.

Arkiset havainnot erikoistuvien jakautumisesta eri erikoisaloille eivät kuitenkaan tue ajatusta, että jakautuminen eri aloille olisi nykyään erityisen tasaista. Hakutilastoissa nousee esiin ylihakeutumista tietyille aloille, kun taas toisille aloille hakijoita on selvästi vähemmän kuin paikkoja. Tämän pilottitutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla, mitkä asiat lääkärien oman kertomansa perusteella vaikuttavat erikoistumisalan valintaan. Jatkotutkimuksen tavoitteena on kerätä isompi aineisto useamman yliopiston alueelta, jolloin pystymme analysoimaan erikoisalavalintaan vaikuttavia syitä luotettavammin ja aloittamaan kansallisella tasolla kehittämistoimia, jotta jatkossa kaikille erikoisaloille riittäisi osaajia.

Materiaalit ja metodit

Tämän pilottitutkimuksen aineisto kerättiin kyselytutkimuksena yhdestä erikoislääkärikoulutusta tarjoavasta yliopistosta. Kohderyhmänä olivat Oulun yliopistossa erikoistuvien lääkärien ja hammaslääkärien johtamiskoulutukseen tammikuussa 2024 osallistuneet lääkärit ja hammaslääkärit. Osallistujia pyydettiin vastaamaan avoimeen kysymykseen siitä,

mille erikoisalalle he ovat erikoistumassa ja miksi he ovat valinneet kyseisen erikoisalan. Kyselyyn vastasi 101 erikoistuvaa lääkäriä ja hammaslääkäriä, ja heistä 97 antoi luvan vastausten käytölle tieteelliseen tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, ja vastaajien anonymiteetistä huolehdittiin koko tutkimusprosessin ajan.

Aineisto analysoitiin laadullisella sisällön analyysillä, jonka tavoitteena oli järjestää aineisto selkeään muotoon keskeistä tietoa kadottamatta, sekä tuottaa aineistosta mielekäs, tiivistetty kokonaisuus tutkimuksen tarkoitukseen vastaten (3). Käytännössä sisällön analyysi toteutettiin yhtäältä kvantifioimalla, montako kertaa tietty sisältö oli mainittu aineistossa ja toisaalta yhdistämällä samankaltaisia sisältöjä, päätyen tutkimuksen tarkoitukseen tiiviisti vastaaviin pääteemoihin. Analyysiprosessin kautta syntyi kahdeksan pääteemaa, jotka olivat: ajautuminen, työn ja muun elämän yhteensovittaminen, työn sisältö käytännössä, taloudelliset syyt, työilmapiiri ja kollegoiden esimerkki, potilaiden ikään liittyvät syyt, kiinnostus lääketieteeseen sekä merkityksellisyys ja arvot. Näistä kategorioista kiinnostus lääketieteeseen sekä merkityksellisyys ja arvot luokiteltiin idealististen syiden kategorioiksi. Muiden kategorioiden syyt luokiteltiin käytännöllisiksi syiksi. Kaikki pelkistetyt syyt, niiden vastausmäärät sekä kategoriajako on esitelty taulukossa 1.

Tulokset

Valtaosa vastaajista oli listannut lukuisia syitä erikoisalalan valinnalle: vain yhdeksän vastaajaa oli nimennyt ainoastaan yhden ainoan syyn erikoisalalan valinnalle. Enimmillään erilaisia syitä oli yksittäisellä vastaajalla neljä kappaletta. Vastaajia oli ohjeistettu kertomaan erikoisalaan vaikuttaneista syistä lyhyesti ja vastaukset olivat napakoita sanamäärän keskiarvon ollessa 104 sanaa. Yhteensä aineistosta kerättiin 270 syytä, joista erilaisia oli 41 kappaletta. Erilaiset syyt jaoteltiin kahdeksaan pääteemaan. Seuraavaksi kuvaillaan analyysin tuloksena syntyneiden teemojen sisällöt.

Kiinnostus lääketieteeseen -teemaan (34/270) sisällytettiin maininnat erikoisalalan ja siihen kuuluvien sairauksien kiinnostavuudesta, erikoisalaan liittyvän tutkimuksen mielekkyydestä ja alan nopeasti kehityksestä. Näin kokemuksiaan sanoitti kardiologiaan erikoistuva lääkäri: ”Jo peruskoulutusvaiheessa koin sydänpotilaat mielenkiintoisena potilasryh-

mänä. Tämä asia vain vahvistui ollessani suorittamassa terveyskeskusjaksoani heti valmistumisen jälkeen.”

Teemaan merkityksellisyys ja arvot (10/270) sisällytettiin maininnat kutsukumuksesta, työn merkityksellisyydestä sekä onnistumisen tunteista. Kutsumusta kuvailtiin esimerkiksi näin: ”Erikoistunut naistentauteihin ja synnytyksiin. Alan valintaan on monta syytä, mutta suurin varmasti on kutsumus. Koen, että invalidisoiden naistentautien, kuten runsaiden vuotojen ja kuukautiskipujen hoito on ollut ala-arvoisella tasolla.” Syöpätauteihin erikoistuva lääkäri kuvasi työn merkityksellisyyttä seuraavasti: ”Pääasiallisesti potilaat ovat todella kiitollisia. Täällä kokee tekevänsä merkityksellistä työtä!”

Pääteemoihin kiinnostus lääketieteeseen sekä merkityksellisyys ja arvot liittyvät syyt luokiteltiin idealististen syiden kategoriaan. Muut materiaalisia esiin nousseiden pääteemojen syyt luokiteltiin käytännöllisiksi syiksi.

Työn sisältö käytännössä oli suosituin teema erikoisalalan valintaan vaikuttavien

” Täällä kokee tekevänsä merkityksellistä työtä!”

syiden joukossa (111/270). Tähän teemaan sisältyi lukuisia erilaisia syitä, joista useimmiten mainittuja olivat monipuolinen työnkuva, toimenpiteiden tekemisen

mahdollisuus, pitkät hoitosuhteet ja paperitöiden vähyys. Kaikki teemaan liittyvät syyt on luoteltu taulukossa 1.

Työn ja muun elämän yhteensovittaminen oli toiseksi suosituin teema (50/270). Tämän teeman alle luettiin muun muassa asuinpaikkaan liittyvät syyt, kuten mahdollisuus asua maaseudulla erikoistumisen jälkeen tai se, ettei muutto sairaalapalveluiden perässä ole tarpeen. Myös vähäinen päivystyskuoritus kuului tähän teemaan. Eräs yleislääketieteeseen erikoistuva lääkäri kuvasi valintojaan seuraavasti: ”Valmistuin lää-

käriksi 36-vuotiaana taaperon äitinä, joten itsesuojeluvaisto kehotti valikoimaan sellaisen erikoisalalan, jossa vuosikausien päivystämisen pakko ikääntyneelle herkällä kääntymiselle ei olisi aivan välttämättömän erikoistumisaikana.” Toinen erikoistuva lääkäri puolestaan kommentoi näin: “Käytännön syynä erikoisala valinnalleni on myös perhekuviot. Tällä hetkellä minun olisi mahdotonta irtautua kotipaikkakunnalta ja lähteä tekemään yliopistosairaalaan osaa erikoistumisestani.”

Taloudellisiin syihin (27/270) laskettiin maininnat hyvästä työllisyystilanteesta, hyvästä palkkauksesta sekä mahdollisuuksista työskentelyyn yksityispuolella. Eräs silmätauteihin erikoistuva lääkäri tiivistä asian näin: “Silmätaudeilla on myös laaja privaattisektori, mikä mahdollistaa työaikojen joustavuuden varmemmin.”

Teemaan Työilmapiiri ja kollegoiden esimerkki (23/270) sisällytettiin maininnat hyvästä työilmapiiristä, hyvästä seniorituesta ja innostavasta kandidaattikurssista. Käsikirurgiaan erikoistuva lääkäri pohdiskeli valintaansa seuraavasti: “Valitsin erikoisalani lääkiksen viimeisellä vuodella, lähinnä sen perusteella, mitkä luennot saivat oman mielenkiinnon heräämään.”

Viimeisenä teemana aineistosta tunnistettiin ajautuminen (10/270). Suhtautuminen ajautumiseen koettiin negatiivisena tai neutraalina. Näin ajautumistaan luonnehtii eräs psykiatriaan erikoistuva lääkäri: “Olin opiskeluaikana useita pätkiä töissä psykiatrialla. Valmistumisen ja terveyskeskuspalvelun jälkeen ajattelin mennä taas psykiatrialle mietiskelemään tulevaisuutta, mutta sinäpä olen nyt jäänyt.”

Potilaiden ikään liittyvät syyt nousivat esiin vain harvoissa vastauksissa (5/270). Tällaisiksi syiksi tulkittiin maininnat halusta hoitaa lapsia ja/tai nuoria sekä toisaalta kaikenikäisiä potilaita. Lasten

hammashoitoon suuntautuva kliiniseen hammashoitoon erikoistuva hammaslääkäri totesi: “Valitsin erikoisalani, koska koen lasten ja nuorten kanssa työskentelyn olevan minun juttuni.”

Pohdinta

Pilottitutkimuksen tarkoituksena oli kuulla erikoisalalan valintaan vaikuttavia/liittyviä syitä lääkäreiden ja hammaslääkäreiden omien kokemusta kautta. Tutkimus tuotti alustavaa tietoa erikoistumisalalan valinnan taustalla vaikuttavista moninaisista syistä. Taustalla vaikuttavien syiden tiedostaminen on ensimmäinen askel koulutuksen kehittämiseksi vastaamaan paremmin yhteiskunnallisia tarpeita.

Erikoistuvien lääkäreiden vapaamuotoisissa vastauksissa korostuivat erityisesti käytännölliset syyt: yleisimmin toistuva teemoja olivat työn sisältö käytännössä sekä työn ja muun elämän yhteensovittaminen. On ymmärrettävää, että erikoistuvia lääkäreitä kiinnostaa työn käytännön sisältö, sillä erikoisalalan työtä tulisi jaksaa tehdä vuosikymmeniä eivätkä alan pe-

rustavanlaatuiset ominaispiirteet välttämättä muutu juurikaan, vaikka lääketiede ja tekniikka kehittyvät.

Erikoistuvat lääkärit ovat yleensä iässä, jossa perustetaan perhettä ja vakiinnutetaan elämää opiskeluvuosien jälkeen, mikä näkyy selkeästi osassa vastauksia.

Perheelliset lääkärit eivät koe houkuttelevaksi muuttaa keskussairaalapalveluiden perässä satojen kilometrien päähän, mikäli puolisolle ei löydy keskussairaala- ja paikkakunnalta töitä. Ymmärrettävästi tämä on ongelma etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa, jossa keskussairaalan ja yliopistosairaalan välimatka on usein huomattava eikä ole käytännön mahdollisuutta asua yliopistosairaalan kupeessa käyden samalla töissä keskussairaalaissa. On mahdollista, että mikäli tutkimus tois-

tettaisiin koko Suomen mittakaavassa, ei vastaava syy nousi niin merkittävästi esiin, sillä Etelä-Suomessa etäisyydet keskussairaaloihin ovat yleensä lyhyemmät eikä keskussairaalapalvelun tekeminen välttämättä tarkoita muuttoa toiselle paikkakunnalle.

Tässä tutkimuksessa saatiin suuntaa antavaa tietoa erikoistumisalalan valinnan taustalla vaikuttavista syistä. Tutkimustietoa voi hyödyntää erikoistumiskoulutuksen kehittämisessä.

Aiheesta tarvitaan lisää tutkimustietoa. Tämän tutkimuksen aineisto rajoitui Pohjois-Suomeen. Jatkossa olisi tärkeää, että kaikki erikoislääkärikoulutusta tarjoavat yliopistot keräisivät yhteisen kansallisen kyselyaineiston erikoisalalan valintaan liittyvistä syistä, jotta syitä päästäisiin analysoimaan kansallisella tasolla. Tässä tutkimuksessa tunnistettujen pääteemojen avulla on mahdollista jatkotutkimuksessa työstää strukturoitu kyselylomake erikoistumiskoulutuksen taustalla vaikuttavien syiden tutkimiseksi tilastollisin menetelmin.

On tärkeää tiedostaa myös se, ettei kaikkien esille tulleet erikoisalalan valintaan vaikuttaviin syihin ole mahdollista vaikuttaa koulutusta kehittämällä.

Kirjallisuutta

1. Erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen valtakunnallinen toimenpideohjelma vuosille 2017–2019, sosiaali- ja terveysministeriö 2016, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3844-1>
2. Lääketieteellisten alojen yhteisvalinta, tilastotietoa <https://www.laaketieteelliset.fi/ammatillinen-jatkokoulutus/tilastotietoa>
3. Puusa, A. (2020): Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) (2020): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, sivut 145–156. Gaudeamus. Printon Trukikoda. Tallinna.

Taulukko 1. Erikoisalan valintaan vaikuttavat pelkistetyt syyt lukumäärineen eri teemoihin jaoteltuna

Käytännölliset syyt

Työn sisältö käytännössä 111	Työn ja muun elämän yhteensovittaminen 50	Taloudelliset syyt 27	Työilmapiiri ja kollegoiden esimerkki 23	Ajautuminen 10	Potilaiden ikään liittyvät syyt 5
Monipuolinen työnkuva 43	Vähäinen päivystyskuormi- tus 19	Hyvä työllisyystilanne 13	Hyvä työilmapiiri 15	Ajautuminen alalle 10	Työskentely las- ten ja/tai nuoren kanssa 4
Sopivasti toimenpiteitä 26	Ei tarvetta muuttaa sairaala- palveluiden perässä 10	Hyvä palkkaus 11	Innostava kandi- kurssi 7		Kaikenikäisiä pot- laita 1
Pitkät hoitosuhteet 7	Mahdollisuus asua maaseu- dulla erikoislääkärinä 10	Hyvät työskente- lymahdollisuudet privaatissa 3	Hyvä seniorituki 1		
Vähäisesti paperitöitä 6	Osa-aikaisen työn mahdolli- suus 5				
Sopivasti ryhmätyösken- telyä 6	Mahdollisuus vaikuttaa omaan työnkuvaan 3				
Sopivan suppea ala 5	Ala soveltuu perheelliselle 1				
Työskentelyn kokonaisval- taisuus 4	Mahdollisuus työllistyä kes- kussairaalaan 1				
Etätöyön mahdollisuus 3	Urakehitystä tukeva ala- valinta 1				
Ala ei ole stressaava 2					
Muut syyt yht. 9					

Idealistiset syyt

Kiinnostus lääketieteeseen 34	Merkityksellisyys ja arvot 10
Ala on kiinnostava 23	Työn merkityksellisyys 7
Hyvät mahdollisuudet tutkimustyöhön 6	Kutsumus 2
Haastava työnkuva 3	Työ tarjoaa onnistumisen tunteita 1
Alan nopea kehittyminen 1	
Mielenkiintoiset sairaudet 1	